

1. Az Abaúji térség bemutatása

1.1. A térség földrajzi bemutatása

Az Abaúji térség természetföldrajzi szempontból két nagy régióhoz kapcsolódik: az Északi – Középhegységhez és az Alföldhöz. A terület három nagyobb területre tagolható:

- Zempléni – hegység: az Eperjes – Tokaji vulkáni hegylánc Magyarországon lévő része. A Hernád völgyétől a Bodrog és Taktaköz süllyedéséig terjed, és több mikrorégióra bontja a tájat. A Gergely – hegy teljes területe, illetve Gönc térségének egy része is erre a területre esik.
- Cserehát: a Boldva völgyétől a Hernád völgyéig terjedő terület. A pannon tengeri, tavi és folyóvízi üledék építette. Az Abaúji régióhoz kapcsolódik a Cserehát keleti része, valamint a Kegyetlen térsége.
- Hernád völgye: 4 – 6 km széles alföldi területi régió. A Cserehát felelől futó patakok apró hordalékkúpjai a völgy keleti oldalába szorították a folyót, ahol az erózió miatt magaspartok alakultak ki. Ide tartozik Encs térsége és részben Gönc térsége.

A területet keletről a Zempléni - hegység, északról az országhatár, nyugatról a Cserehát - dombság határolja.

Az Abaúji térséget markánsan öt mikrotérségre lehet osztani:

- | Encs térsége,
- | Gönc térsége,
- | Kegyetlen térsége,
- | Gergely - hegy térsége,
- | Kelet - Cserehát térsége.

Az Encsi kistérség javarészt a Hernád jobb partján a Csereháti dom-
bokkal határolt területen található. A népességkoncentráció itt éri el a leg-
magasabb értéket.

Másik jelentős tájegység Gönc és térsége, mely a Hernád bal partján és
a Tokaj – Hegyalja között található. A területhez tartozik a Zempléni –
hegység egy része is. Történelmileg Göncnek nagyobb hagyományai van-
nak, mint Encsnek, de a közlekedésileg nehezebb megközelítése követke-
ztében elveszítette helyzeti előnyét Encssel szemben a XX. század második
felére.

Ugyancsak a Zempléni hegyvonulat részét képezi a Gergely – hegy tér-
sége, amely önálló településszövetséggel rendelkezik. Ez a mikrotérség –
hasonlóan Gönc térségéhez – jelentős erdőterületekkel rendelkezik. Az ap-
rófalvas településszerkezet jellemzi leginkább e területet, ami a térség
hegyvidéki jellegének köszönhető.

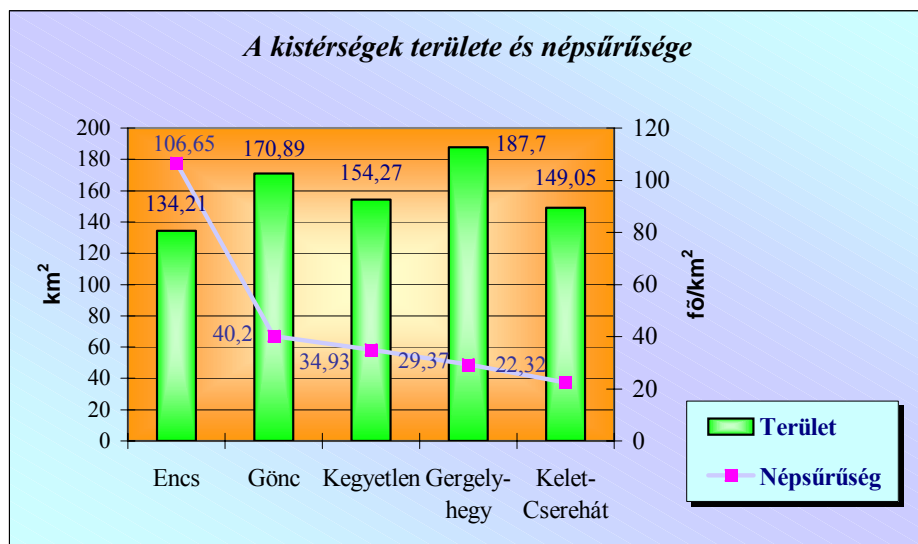
A Hernád, illetve a 3-as úttól nyugatra található a Kegyetlen térsége,
amely nevét a benne található erdőségről kapta. Ezt a területet is aprófalvak
határozzák meg döntően, bár jelentősebb népességszámmal rendelkezik
Novajidrány (1490 fő) és Szalaszend (1166 fő).

Térségünk legnyugatibb részét képezi a Kelet – Cserehát térsége. Ez a
terület rendelkezik a legtöbb településsel és a legkevesebb népességgel. A
helyzetét súlyosbítja, hogy a térség központjaként számon tartott Baktakék
lakosság száma sem éri el az 1000 főt. Az említettek következtében ebben a
térségben is az aprófalvas településrendszer dominál.

Az Abaúji térség területe, népessége és népsűrűsége

Kistérség neve	Területe (km ²)	Települések száma (db)	Népessége (fő)	Népsűrűsége (fő/km ²)
Encs térsége	134, 21	10	14 313	106, 65
Gönc térsége	170, 89	10	6 869	40, 20
Kegyetlen térsége	154, 27	10	5 388	34, 93
Gergely - hegy térsége	187, 70	11	5 513	29, 37
Kelet – Csere- hát térsége	149, 05	14	3 327	22, 32
Összesen	796, 12	55	35 410	44, 48

Forrás: B - A - Z megye statisztikai évkönyve, 1998.

Forrás: B – A – Z megye statisztikai évkönyve, 1998.

1.2. A terület gazdasági, társadalmi és infrastrukturális jellemzői

A térséget igazán az aprófalvas településhálózat, az igazából el sem indult modernizáció, a határmenti fekvés, a megélhetési források beszűkülése, a szolgáltatások alacsony színvonala és mindezek hatására bekövetkezett erős elvándorlás következményeként jelentkező erőteljes népesség erózió jellemzi. A térség hagyományos elmaradottságát a megye gazdasági válsága

tovább súlyosbította. A korábban ingázó munkanélküliek állásának elvesztése, az integrátori szerepet betöltő nagyüzemek kiesése, a városi szolgáltatásokhoz való hozzájutás nehézségeinek növekedése és az ekkorra kialakult társadalmi struktúra 25 – 40 %-os munkanélküliséghez, a megyében és országosan is a legalacsonyabb vállalkozói sűrűséghez, a jövedelemtermelő képesség kirívóan alacsony szintjéhez és a szociális támogatási igény drasztikus, az önkormányzatok teljesítőképességét meghaladó mértékű növekedéséhez vezetett.

A térség erősségei közé sorolható a természet viszonylagos érintetlensége, a kultúrtörténeti emlékek, a tradicionális falusi kultúra szokásainak fennmaradása, a hagyományos népi építészet és a településszerkezet megőrzése, amely értékek elsősorban az ipari fejlesztésből való kimaradásnak köszönhetőek. A határmentiség és a kistelepülések emberléptékű, természetközeli életre módot adó közösségei is várhatóan a hátrányból előnnyé válnak.

A térségre két nagy város volt/van jelentős hatással. Történelmileg e tekintetben Kassa városának vannak nagyobb hagyományai, de határátrendezések következtében a térségre gyakorolt hatása csökkent. Helyét Miskolc vette át. Encset egykor tudatosan fejlesztették a város nélkül maradt csonka Abaúj vármegye központjává. 1984-ben a várossá válás érdekében hozzácsatolták Gibártot, Fügödöt és Abaújdevecsert. A város egy nagyobb térség gazdasági, kereskedelmi és általános ellátó központja lett.

A térség infrastrukturális lehetőségei is jelentősen eltérnek a mikrotérségeken belül. Az Encsi kistérség kivételével az összes tájegységre jellemző egyfajta zártság, hiszen ezeken a területeken szétszórt és kis létszámú települések találhatók. Az úthálózat elmaradott, tömegközlekedése is fejlesztésre, modernizálásra szorul. A kelet – nyugat irányú közlekedés a rossz úthálózat miatt korlátozott. Megoldatlan a szennyvíz- és szemétkézelés. Meghatározó jelentőséggel bír a nemzetközi 3-as számú főútvonal je-

lenléte, amely a Helsinki – folyosó része és ezzel a térség észak – dél irányú közlekedése biztosított. Mivel településeken halad keresztül, egyre kevésbé tud megfelelni az egyre fokozódó személy- és teherforgalomnak. A főútvonal átépítése, korszerűsítése (beleértve a nyomvonal szélesítését, illetve a településeket elkerülő útszakaszok építését is) az elkövetkezendő évek legnagyobb kihívása térségünk számára. Ebből már megvalósult a Novajidrányt elkerülő szakasz megépítése. Másik, földrajzilag meghatározó jelentőségű a Szlovákiában eredő, Magyarországon a Sajóba torkolló Hernád folyó, melynek teljes hossza 284 km. Ebből 118,2 km hazánk területén van. A terület ellátottsága szempontjából és fejlődésében nagy előrelépést jelentett a gázvezeték kiépítése, valamint a korábban rendkívül elavult telefonhálózat korszerűsítése és bővítése.

A térség lakosságának jelentős része Encs térségére koncentrálódik (40,4 %). Ez a terület azonban a térség teljes területének csak 16,8 %-a. Ha szigorúan csak Encs városát és közvetlenül szomszédos településeket vesszük számításba (Forró, Méra, Ináncs, Novajidrány), akkor azt az eredményt kapjuk, hogy 10 %-nyi területen él a térség közel 40 %-a.

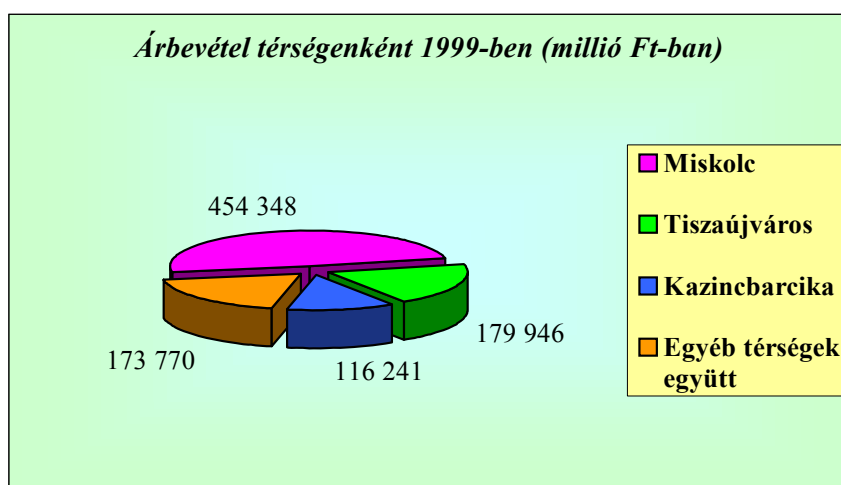
A speciális adottságokból adódóan elengedhetetlenül fontos a cigány lakosság gazdasági aktivizálása, a fejlesztésekbe való progresszív bekapcsolása, az erre való felkészülésüket célzó programok indítása.

A vállalkozások fejlődése érdekében az új vállalkozásokat segítő, a régiókat megerősítő inkubációs tevékenységre, a környező térségek ipari üzemibe történő beszállítói kapacitások növelésére, a raktározási és logisztikai szolgáltatások fejlesztésére, a vertikális és horizontális gazdasági integrációk, új típusú szövetkezesek kialakítására, a kézműipar megerősítésére irányuló programok kerülnek előtérbe.

Összességében elmondható, hogy az encsi környék a többihez viszonyítva kiemelkedik, hiszen minden tekintetben jobban ellátott, mind infrastrukturálisan, mind szolgáltatások mennyiségében és minőségében, illetve az egyéb ellátottság tekintetében is.

A térség gazdaságának jövedelmezősége rendkívül alacsony. A gazdálkodásra a többszereplősség jellemző. A vállalkozások jelentős része nem a termelő szférában tevékenykedik. A kereskedelem területén 43 %, a szellemi szabad foglalkozás keretén belül 22 % működik.

A megye gazdaságának egyik lényeges jellemzője a jelentős területi, illetve kistérségenkénti gazdasági differenciáltság. Ezen különbségek alapja, hogy a befektetett tőke 84 %-a a három kiemelt térségben (Miskolc, Tiszaújváros, Kazincbarcika) működik, ahol a lakosság 52,5 %-a él, míg a további nyolc kistérség – Sátoraljaújhely, Ózd, Sárospatak, Mezőkövesd, Szerencs, Encs, Edelény, Szikszó – a működő befektetések értékéből 16 %-kal részesedik 47,5 %-os lakossági részarány mellett. A különbségek a személyi jövedelmekben is megmutatkoznak. Ennek 65,6 %-a realizálódik 52,5 % lakossági részarány mellett a kiemelt térségekben, így a nem kiemelt térségekbe a jövedelmek 34,4 %-a jut.

Forrás: APEH B –A – Z Megyei Igazgatósága

A térségre jelenleg a területre vonatkozó ágazati programok, így a turizmus, a kézművesség, a határmenti kapcsolatok, a gyepalapú szarvasmarha-tenyésztés, a kecsketenyésztés, a gyógynövénytermesztés, az idősgondozás, az információs rendszer, a természetvédelem fejlesztésére készültek programok. Az agrárágazatban a természeti adottságokhoz igazodó gyü-

mölcstermesztés (kajsziabarack, bogyósok) és -feldolgozás, a már említett gyepalapú állattartás és termékeinek feldolgozása, a gyógy- és fűszernövények gyűjtése, termesztése, a méztermelés és -feldolgozás, a sörárpa és az olajos magvak termelése, az erdőtelepítés, vadgazdálkodás élveznek prioritást.

Az Abaúji térségre általánosságban jellemző a jelentős nagyságú és jó minőségű mezőgazdasági – és erdőterületek jelenléte. A legjobb minőségűek a földek a szántóföldi művelés és a legelőgazdálkodás szempontjából a Hernád völgyében.

A megyében minden 21. működő vállalkozás mezőgazdasági tevékenységet végez, az Encsi kistérségben minden 7. A gyepgazdálkodást 131 272 ha-on végzik, a termésátlag 570 kg/ha (szénaértékre vetítve). Az állatállomány 1998. decemberében megközelítőleg 70 ezer db számosállat volt.

1.3. A terület határon túli kapcsolatainak helyzete

A 90-es éveket megelőzően a KGST rendszerén belüli kapcsolat volt jellemző. E kapcsolatban a terület érdemlegesen nem tudott részt venni, mivel a határon átnyúló gazdasági kapcsolatok elsődlegesen központi döntéshozatallal realizálódtak. A térségnél közvetlen határmenti forgalom nem volt jellemző. A két határmenti területen az együttműködés kezdetleges formái voltak csak megtalálhatók, amelyek főként mezőgazdasági jellegűek voltak. A gazdasági kapcsolatok felvételére a 90-es évek második felében, illetve napjainkban került sor. Tárgyalások indultak a határ két oldalán működő vállalkozói közösségek között, illetve kísérletek kezdődtek "testvértelepülési" kapcsolatok felvételére is. A határon átnyúló gazdasági tevékenységekre kedvező hatást gyakorolt a Miskolc – Hidasnémeti közötti vasútvonal villamosítása, illetve felújítása ezáltal lényegesen rövidült az áru- és utasszállítás menetideje.

Az Abaúj és a szomszédos, szlovákiai területek különleges fejlődésbeli problémákkal néznek szembe, amelyek a gazdasági szerkezetből való relatív elszigeteltségükből adódnak. A jelentősebb belföldi és nemzetközi közlekedési útvonalakra történő eljutás nehézkes. Bár az úthálózat viszonylag kiterjedt, a nemzetközi forgalom által használt út keskeny és településeken halad át, az előrehaladás lassú. A folyók, állóvizek és a levegő szennyezettsége az ipari centrumok közelsége okán nőtt, bár ez az egyes településeket különböző módon érinti.

E két, az országközponttól távol eső térséget nagymértékben sújtotta a 90-es évek elején kezdődött munkahely leépítés. Emellett lassan zajlik a mezőgazdaság szerkezetváltása is. Bár a vállalkozói tevékenység megélénkült, a térség vállalkozásainak zöme mikrovállalkozás, amelyek tőke és piaci kapcsolatok hiányában szenvednek, és gyakran nem rendelkeznek a stabilitáshoz és továbbfejlődésükhöz szükséges vállalkozói készségekkel sem. A fentiek követelményeként, a térség munkahelyteremtő képessége nem tudja megoldani a több mint 20 %-os munkanélküliség és ezen belül is a 10 %-hoz közeli hosszú távú munkanélküliség problémáját. A lakosság iskolai végzettsége és szakképzettsége az országos átlag alatt marad, és a problémát nehezíti a magasan kvalifikált értelmiségiek elvándorlása.

Bár e térségek természeti adottságokban és történelmi emlékekben gazdagok, a fejlődést hátráltatja:

- ◇ A stratégia és kezdeményezések összehangoltsága, a hatékony egyeztetési mechanizmus hiánya.
- ◇ A hatékony, közös információs rendszer hiánya, a marketing tevékenység és tájékoztatás korlátozottsága.
- ◇ A termékek körének szűkössége, a szolgáltatások minőségével kapcsolatban felmerülő problémák,
- ◇ Az idegenforgalmi infrastruktúra elmaradottsága.

2. A mezőgazdaság tendenciái

2.1. A mezőgazdaság jelenlegi és jövőbeni tendenciái a világgazdaságban

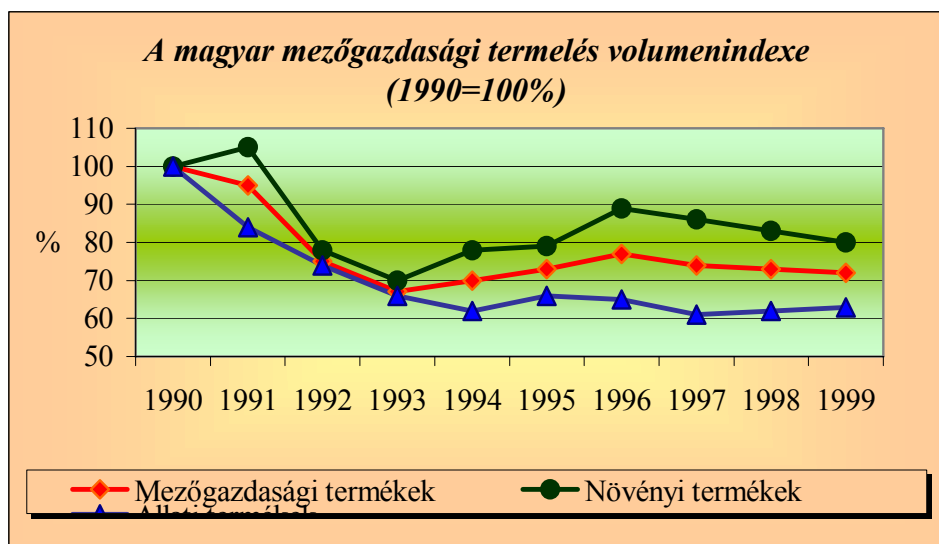
- ↪ Tovább nő a mező- és élelmiszergazdasági integráció súlya.
- ↪ Tovább nő a biotermékek és -készítmények iránti igény.
- ↪ Az Európai Unió mezőgazdasági fölösleggel rendelkezik, ezért a csatlakozni kívánó országok esetében a mezőgazdasági termelés korlátozása következhet be.
- ↪ Erősödik a mezőgazdaság multifunkcionális jellege, amely a családi munkaerőre alapozott árutermelő birtokot tekinti a termelés meghatározó formájának, és fokozottan összpontosít a vidék gazdasági fejlődésére, a környezet és a táj védelmére.
- ↪ Az Európai Unió a jövőben más – más ösztönzési, támogatási programokat kínál a versenyszféra szereplőinek, illetve a hagyományokra épülő, nem árutermelésre orientált gazdálkodást folytatóknak.
- ↪ Tovább nő az Európai Unióban az ágazat tőkeigényessége és termelékenység.

2.2. A nemzetgazdaságon belül a mezőgazdaság tendenciái

- ↪ Nő a mezőgazdaság szociális és vidékfejlesztési jelentősége. (A kis-településeken élők szinte kizárólagos megélhetési forrása.)
- ↪ Erősödik az agrárágazat településformáló ereje.
- ↪ Nőnek a mezőgazdaság környezetmegóvó jellegével szemben támasztott elvárások.
- ↪ Nő az erdő- és vadgazdálkodás súlya.
- ↪ Folyamatosan változik az exporttámogatás rendszere.
- ↪ CEFTA országokkal folytatott kereskedelemben változatlanul feszültségek várhatók.

- ⇒ Az élelmiszergazdaság nemzetgazdasági súlya változatlan marad.
- ⇒ A földtulajdonszerzés jogszabályi háttérét várhatóan újra szabályozzák.
- ⇒ Vélhetőleg megindul a birtokterületek koncentrációja.
- ⇒ A nagyüzemek tőkehasznosító társasági jellege nő.

A magyar mezőgazdaságban a '90-es években jelentős változások történtek. Az évtized elején a termelési és tulajdonszerkezet átalakításának megkezdése egybeesett a bel- és külpiaci lehetőségek beszűkülésével, az agrárrolló nyílásával, a termelés jövedelmezőségének drasztikus csökkenésével, a pénzügyi lehetőségek jelentős beszűkülésével. A kedvezőtlen közgazdasági hatásokat még környezeti tényezők is fokozták (aszály, belvíz, stb.). Az alkalmazott agrárpolitikai eszközökkel csak részben sikerült mérsékelni a válságot. A romló feltételek következtében a termelés mennyiségében és értékében is jelentősen visszaesett.

Forrás: Pete Sándor: A magyar mezőgazdaság és az Európai Unió, a Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma, Budapest, 2000.

A válság azokat az ágazatokat érintette elsősorban, amelyek tőkeigénye magasabb vagy termelési ciklusa hosszabb (pl.: állattenyésztés). A termelés

mélypontját 1993 – 94-ben érte el. Ezt követően – elsősorban a növénytermesztésben – fellendülést tapasztalhatunk. Az 1997-től jelentkező újabb piaci lehetőségek, valamint a kedvezőtlen környezeti feltételek (orosz váltság, vízkárok) a növekedés megtorpanásához vezettek. A termelés – visszaesés ellenére a magyar mezőgazdasági és kertészeti termelés továbbra is döntő szerepet játszik a hazai frissáru piacok, valamint feldolgozóipar igényeinek kielégítésében, továbbá jelentős export árualap előállítására is képes. A magyar mezőgazdasági termelés mintegy 30 %-át a kisméretű, kiegészítő farmgazdaságok adják. Az őstermelői nyilvántartások alapján számuk 700 – 800 ezerre becsülhető. A termelők között az adottságok, a lehetőségek, a termelés színvonala tekintetében nagyok a különbségek. Általános jellemzőjük, hogy méreteik miatt fejlesztési lehetőségük, a piachoz való alkalmazkodóképességük korlátozott. Fokozott mértékben kiszolgáltatottak a kedvezőtlen hatásoknak. A termékek értékesítéséből származó jövedelem viszont meghatározó az érintett családok esetében. Már ma látható, hogy e szférába tartozók jelentős része nem lesz képes megfelelni az EU Közös Agrárpolitikájának (KAP).

A termelői szféra legfontosabb feladata – az EU csatlakozásra való felkészülés tükrében – a közösségi szabályozás, a várható hatások részletes megismerése, az arra történő lehető legteljesebb felkészülés. A termelők számára kulcskérdéssé válik, hogy „mit” termeljenek, „hogyan” és „kinek”. Sokan kénytelenek lesznek termelési struktúrájukat megváltoztatni, a hatékonyabb termelés érdekében üzemméretüket növelni, vagy a piaci szereplőkkel folytatott versenyben történő helytállás érdekében társaikkal szövetkezni.

A nagy mezőgazdasági, élelmiszeripari exportot bonyolító európai országokban feldolgozást és értékesítést zömében a termelők tulajdonában lévő élelmiszeripari üzemek, kisvállalkozások, szövetkezetek szervezik. A helyi agrármarketing szervezeteknek fő feladata a termék biztonságos piac-

ra vitele és a lehetséges legnagyobb árbevétel, illetve haszon elérése. Ehhez kell a magyar mezőgazdaságnak is sürgősen igazodnia.

2.3. A megye mezőgazdaságának jellemzői

A megye agrárgazdaságának a nagyüzemi feldolgozó iparhoz való kötődése, függése, esetenként kiszolgáltatottsága jellemzi a jelenlegi átmeneti gazdasági időszakot. Ez az állapot jelentősen fékezi azt a természetes törekvést, ami felzárkózásra, a vidéki térségek integrált fejlesztésére, az emberek életkörülményeinek javítására, népesség megtartására irányul. Az európai felzárkózáshoz valódi változásokra van szükség.

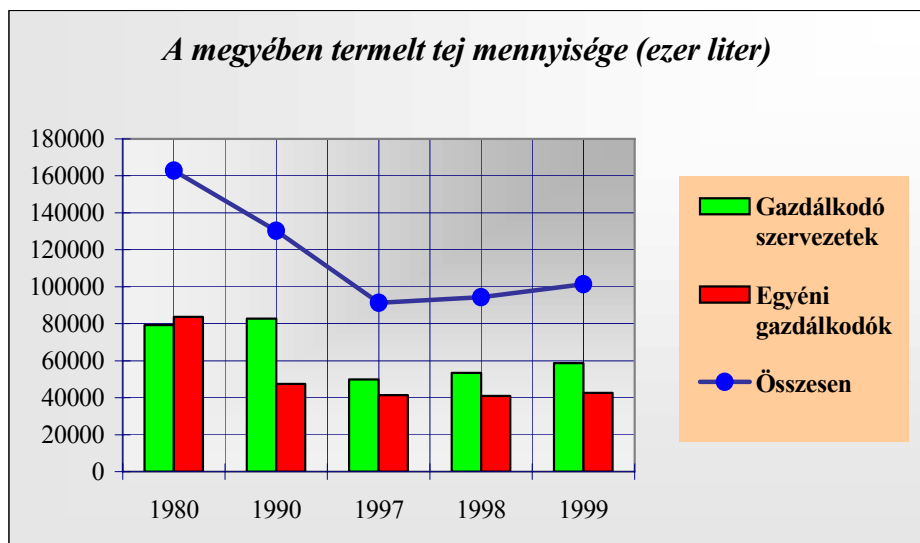
↗ A megye termőterülete mintegy 610 ezer ha. Az összes földterület 1/5-e gyeperület. 1998-ra az egyéni gazdálkodók használatába került a gyeperület 71 %-a.

↗ A megye gazdálkodó szervezeteinek tejtermelése:

- 1980-ban: 79 231 ezer l
- 1990-ben: 82 732 ezer l
- 1997-ben: 49 836 ezer l
- 1998-ban: 53 409 ezer l
- 1999-ben: 58 744 ezer l

↗ A megye egyéni gazdálkodóinak tejtermelése:

- 1980-ban: 83 650 ezer l
- 1990-ben: 47 445 ezer l
- 1997-ben: 41 431 ezer l
- 1998-ben: 40 952 ezer l
- 1999-ben: 42 602 ezer l

Forrás: B – A – Z megye statisztikai évkönyve, 1998.

Az ábrából is látható, hogy mind a gazdálkodó szervezetek, mind az egyéni gazdálkodók tejtermelése csökkenő tendenciát mutat 1997-ig. Ettől az évtől lassú növekedés figyelhető meg.

A tejtermelés fejlesztéséhez szükséges az extenzív termelést folytató kis- és középvállalkozások fejlesztése, illetve a tejfeldolgozás kapacitásainak bővítése.

A gyepgazdálkodás SWOT elemzése:

Erősségek: A gyepterületek nagy része a viszonylag üde és magasabb felszíneken található.

Gyengeségek: Mind a szántónak, mind a gyepterületeknek alacsony a termelékenység. A legelők elhanyagoltak.

Lehetőségek: A gyepterületek növekedése, gondozása kedvezőbb feltételeket biztosíthat a kérődző és más állatfajok számára, és ezzel hozzájárulhat a szalastakarmány – termő területek csökkenéséhez.

Veszélyek: A gondozatlan parlag vagy parlag jellegű területek nagysága növekszik.

A mezőgazdaság és vidékfejlesztés általános célja:

A térségben élő lakosság megélhetési körülményeinek és életminőségének javítása, a vidékfejlesztés módszerei alkalmazásával a vidék versenyképességének megerősítése a természeti erőforrások ésszerű felhasználásával.

A vidék önerőből nem képes a rendszerében új átalakulásra. Szükséges igénybe venni minden erőforrást, amelyet a magyar gazdaságpolitikai rendszer szolgáltatni tud. Szakmai támogatás: szakmai koordináció, amelynek segítségével a helyi adottságok elemzése révén a leggazdaságosabban működtethető az ágazat. A finanszírozás erőteljes támogatása elengedhetetlen, mert a vidékfejlesztés csak így lehetséges. A finanszírozás támogatása összetett feladat: mértékét politikai, kormányzati, banki, üzleti elképzelések határozzák meg. Az értékesítés, piacszerzés elsősorban a helyi gazdálkodó szervezetek piackutató, kapcsolatteremtő marketing tevékenységének minőségétől függ. Külső támogatást is nyerhetnek a jobb működőképességű piaci kapcsolatokhoz való integrálódás révén.

3. Integrációs kapcsolatok a mezőgazdaságban

Integráción az egymás után következő fázisok – mezőgazdasági termelés, feldolgozás, értékesítés – összehangolását értjük a mennyiség, minőség, időbeli és térbeli ütemezés tekintetében. Másrészt olyan folyamatként értelmezhetjük, amelynek során a szabad piaci értékesítéstől a vertikális integráció felé történő elmozdulás közben, az élelmiszerlánc egyik fő szereplője egyre jobban ellenőrzése alá vonja a vertikális láncban alatta, illetve felette elhelyezkedő szereplőket. Igen sok szervezeti megoldás, típus létezhet, amelyből a vertikális integráció a legszorosabb, belső koordinációs forma, két vagy több szint egybeolvasztása egy vállalkozás irányítása alatt. Az integráció az egyes piaci szereplők számára az alábbi előnyöket nyújthatják: a felhozatal biztonsága, az ellátás biztonsága és a beruházások kockázatának csökkenése. A vertikális integráció vizsgálatának indoka: a differenciálódó fogyasztói igények, a magasabb minőségi követelmények, a hatékonyság javítására és a költségtakarékosságra való törekvés. Igen fontos alapfeltétel a koordinációs mechanizmusok hatékony működésének a minőségi szabványok egységes alkalmazása. A koordinációt elősegíthetik az olyan információszolgáltatások, mint az árjelentések, termésbecslések, készletadatok, továbbá a piaci szereplők szándékainak felmérése. Nagy jelentőséggel bír az információk elemzés és a felhasználói értelmezésük is.

Az integráció vizsgálatánál lényeges megemlíteni a piaci intézményeket is. „A piaci intézmények alatt olyan igen sokoldalú kapcsolatrendszereket és szervezeteket értünk, amelyek egy – egy termékpálya különböző szereplőinek – termelők, kereskedők, feldolgozók – termelését, vagy magát az árufolyamatokat összefogják, illetve közösen képviselik őket, szolgálatnak számukra, esetleg szabályozzák működésüket.” [11] A szakmai szervezetek esetén Magyarországon leginkább a terméktanácsokat kell megemlíteni. Legfontosabb feladatuk a tagoktól a termelési, feldolgozási és kereskedelmi

információk gyűjtése, majd feldolgozás után azok szolgáltatása a tagok és az agrárirányítás felé. Tartják a kapcsolatot a piacszabályozást végző Agrárrendtartási Hivatallal és képviselik az ágazati szereplők érdekeit. Emellett piacszervező munkát is végeznek.

3.1. Integrációs kapcsolatok a magyar mezőgazdaságban

A hazai vertikális koordinációs rendszer vizsgálatát külön indokolják annak '90-es évek folyamán végbement változásai, amikor a régi koordinációs rendszer nagyrészt szétesett és új szerveződések indultak meg.

A magyarországi állattenyésztésben a hatvanas évek végén kezdődött az integrált termelés térhódítása, amely rendkívül sokféle formában egészen a nyolcvanas évek közepéig, végéig tartott. A horizontális integráció terjesztésében elvülhetetlen érdemeket szereztek a különféle "termelési rendszerek". Az integrált termelés előnyeit felhasználva valósult meg a kis – nagyüzem, élenjáró szövetkezetek vagy állami gazdaságok által a területi és munkamegosztáson alapuló integráció, majd ezt követte a feldolgozók részéről felülről, a termelők részéről alulról szervezett vertikális integráció.

Az 1989-es politikai, majd az ezt követő tulajdonosi, gazdasági változás a legtöbb integrációs kapcsolatot megszüntette. (Kivételt képez a baromfi-ágazat, amely egyrészt elindítója és motiválója volt az összes integrációs kapcsolatnak, másrészt leginkább megtartotta és fejlesztette ezekkel az új viszonyoknak megfelelően.)

A magyar mezőgazdaságban a nyolcvanas évek végéig az állattenyésztés kétharmada nagyüzemi keretek között folyt. Ezek a szervezetek a termelést maguk finanszírozták. A kisüzemekben termelt állati termékek nagy hányadát szintén a tsz-ek és az állami gazdaságok integrálták és finanszírozták. A feldolgozó-vállalatok velük álltak kapcsolatban. Mára az arány

megfordult, a termelés kétharmada magántermelői körbe került. Ennek a termelői körnek az integrációja a feldolgozóüzemek feladata lett. A beszállítók nagyobb hányadának a feldolgozók hitelezik az állatokat és a takarmányt, valamint biztosítják a szaktanácsadást. Nem egy esetben még az állatok ólját is a feldolgozó bérlői részükre.

Az integrátorok számára alapvető gond a termeltetés finanszírozása, mivel a feldolgozók saját forgóeszköz szükségletük nagyobb részét is hitelből fedezik. A bankok csak a feldolgozó-vállalatokat tekintik partnernek a hitelezésben, a kistermelőkkel nem kötnek hitelszerződést. A kamatot a felvásárlási árból az egyéb más megelőlegezett költségekkel együtt levonják a termelőktől, azaz a termeléshez felvett hitel kamata végső soron a termelőt terheli.

Az integrációs kapcsolatok fő jellemzői napjainkban:

- └ Csak azok a feldolgozók tudnak talpon maradni, amelyek képesek termelői háttérüket integrálni és finanszírozni. Mivel a finanszírozás jórészt hitelből történik, a bankok szerepe meghatározó marad a vállalatok és az egész vertikális lánc életében. Ez a függőségi viszony amellelt, hogy a végtermék költségét is megnöveli, komoly veszélyeket hordoz magában.
- └ A magyar mezőgazdaság jelenlegi integrációs formái több vonatkozásban közelítenek a nyugati - európai és az amerikai gyakorlathoz. Eltérő a fejlett ipari államok gyakorlatától, hogy több ágazatban a feldolgozó vásárol saját állattenyésztő telepet, ahol maga folytat hizlalást.
- └ A vertikum utolsó láncszemében, a kereskedelemben történt változások a minőségi követelmények szempontjából pozitívan hatnak a feldolgozóiparra is. A minőségi, az egyöntetűség, az ütemezettség, a kereskedelmi láncok kívánalmainak megfelelő kiszereelés mind olyan feltétel, amelyet a nyugati és a hazai kereskedelmi vállalkozások egyaránt megkívánnak beszállítóiktól. Ezekhez a

feltételekhez a vállalatok alkalmazkodni kénytelenek, mert a belső piacon is megnyilvánuló éles konkurenciaharc ezt megköveteli.

3.2. Az integráció tipikus jegyei a fejlett országokban

HENRY, R. és ROTHWELL, G. (1996) szerint általánosságban három olyan erő van, amely a vertikális integrációt szorgalmazza:

- ∫ A piac birtoklása és a haszonkulcs kézben tartása,
- ∫ A biológiai biztonság és a minőség
- ∫ A megfelelő gazdasági méret és a tőkeforrások optimalizálása.

A szerződéses termelés problémái az USA-ban:

- + Az integrátor arra kényszerítheti a farmert, hogy további és folyamatos beruházásokat végezzen ahhoz, hogy a szerződést megtarthassa. Bár ezekre a beruházásokra a technológia javítása miatt szükség lehet, a kockázatot csak a farmer viseli, a szerződést nem módosítják annak érdekében, hogy fedezze a kockázatot.
- + Általában nagyobb beruházást kívánnak meg a farmertől, mint amennyi megtérül neki a termelésből.
- + A szerződésben nincs olyan kitétel, ami bónuszt vagy prémiumot biztosítana a farmer számára kivételesen jó termelés elérése (minőség, mennyiség) esetén.
- + A farmereknek nincs befolyása az inputokra – a takarmány, a szállítás költségeire, stb. – a jövedelmük viszont csökken, ha a termelés nem az elvártak megfelelően alakul.
- + A farmerek nem változtatják meg az integrátorukat egy jobb szerződés reményében. A cégek egymás közötti íratlan szabályai értelmében egymás partnereit nem veszik át, nem csábítják szerződösszegésre.

- + A feldolgozók manipulálnak a tömeg mérésekor. Ez a gyakorlat a kis cégeket ugyanúgy jellemzi, mint a nagyokat.

Azok a termelők nem érzik magukat kiszolgáltatottnak, akik diverzifikált termelést folytatnak, és csak mellékállásban foglalkoznak a termeléssel.

4. A kecsketartásra vonatkozó fejlesztési elképzelések

A kecske a legelhanyagoltabb állatfaj a hazai agrárgazdaságban, ezért a tartásából megélni szándékozók hátrányos helyzetének megváltoztatásához külső segítségre is szükség van. A kecskeágazat távolról sem olyan jól szervezett, mint a juhászat. A néhány egyesület mellett számos területi szervezet alakult meg az elmúlt egy – két évben. A kecskeállomány becsült létszáma 65 – 70 ezer egyed, amely néhány ezer kisebb – nagyobb gazdaságban termel. A szaporulat jelentős hányadát Olaszországba importálják, a többit döntően a termelők fogyasztják el. A megtermelt tej és tejtermék mennyisége – még korlátozottan, de növekvő tendenciájú – elsősorban a hazai növekvő fogyasztást szolgálja.

Az Abaúji térségben 600 – 700 kecskét tartanak szórvány tenyészetekben. Mindig is hagyománya volt itt a családonkénti 1 – 2 kecske tartásának.

4.1. A kecsketartás, a kecsketej és a kapcsolatos termékek jellemzői

A jelenlegi piacon még nem általános az egészséges kecsketej folyadéként való fogyasztása, csak a megtermelt és felvásárolt tej egy részének értékesítésére lehet számítani, s a tej nagyobbik hányadát sajtféleséggé kell piacra vinni.

A kecsketartás és –tenyésztés az elmúlt évekig gyakorlatilag elhanyagolt ágazatnak számított, kecskét csaknem hobbi szinten és a juhnyájokban tartottak. 1991-ben a Hernád – völgyében 27 db kecskét tartottak kisgazdaságokban, 1994-ben 42 db-ot. Az ágazat jelentősége az utóbbi időszakban folyamatosan növekszik. Ennek okai:

- A kecsketej nemcsak elfoglaltságot jelent, hanem bevételhez is juttatja a vele foglalkozókat.

- Főfoglalkozásként és melléktevékenységként is gazdaságosan végezhető.
- A kecsketejből készült termékek fogyasztása nemcsak egészséges, hanem kiváltja sok embernél a gondot okozó tehéntejet és ez ebből készült termékeket.
- A termékek piaci szerepe folyamatosan nő, de messze van még a telítettség.
- Tartási lehetőségeinél fogva az ökológiai- és környezetkímélő állattartás modellállatává válhat.
- Olcsóbb takarmányozási technológiai megoldásokkal tartható, hiszen sok erdészeti, növénytermesztési melléktermék értékesül a kecsketartásban.

A kecske nem igénytelen állatfaj, de olyan takarmányféleségekből képes nagy biológiai értékű tejet és húst előállítani, amire más állatfaj nem képes. A legelők nagyobb részét, főleg a hegyvidéki növényzetet tudja hasznosítani. Sok gyomnövényt is lelegel, amivel a legelők tisztogatását is elősegíti.

Magyarországon is „divatba jön” az egészséges életmód, és ezzel együtt a természetes, az egészséget szolgáló élelmiszerek. Ezt a tendenciát kell kihasználni a kecsketejből készült termékek előállításával. Célközönség lehet tehát mindenki, aki egészségesebb, kiegyensúlyozottabb táplálkozásra vágyik. A kecske teje könnyebben emészthető a zsírgolyók és a tejfehérje micellák (kazein, laktalbumin) finomabb eloszlása miatt. A kecsketej tartalmazza az ember számára szükséges fehérjéket, ásványi anyagokat, vitaminokat. Fogyasztása főképpen betegek és kisgyermek számára jelentős könnyű emészthetősége és a fehérjék optimális aminosav összetétele folytán. Csíraszámában igen alacsony. Ezen állatfajnál a brucellózis és a tuberkolózis előfordulása nagyon ritka. Fontos szerepet tölthet be a gyo-

mor- és tüdőbetegek, diétázók és különböző emésztési betegségekben szenvedők táplálkozásában.

Több országban a kecsketejet gyógyhatása miatt fogyasztják. Kelet – Európában sok betegség ellenszerének tekintik. Ez a magyarázata az arra lévő nagy számú kecskének. Az Egyesült – Államokban és Dél – Afrikában dobozokban kapható, mint bébitáplálék.

Az emberi anyatej, a kecsketej, a juhtej és a tehéntej alkotórészei

M e g n e v e - z é s	kJ (cal)	Fehérje (kJ)	Zsír	Szén- hidrát	Víz	Ha- mu	V i t a m i n o k						
							Karo- tin	Niko- tinsav	C	A	B ₁	B ₂	D
							g						m g
Emberi anyatej	263 (63)	1,5	3,5	6,4	88,3	0,3	0,04	0,3	4,0	40	50	50	0,01
Kecsketej	284 (68)	3,6	3,9	4,7	87,0	0,8	-	-	5,0	60	200	-	0,10
Juhtej	456 (109)	6,1	7,2	5,0	80,9	0,8	0,05	0,4	3,0	120	50	200	0,70
Tehéntej	272 (65)	3,5	3,6	4,6	87,6	0,7	0,03	0,05	0,8	20	30	150	0,40

Forrás: Várkonyi J. – Áts E-né: A kecske tenyésztése. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1984. p.14.

A táblázat alapján készült szemléltető ábrákat az 1., 2. és 3. melléklet tartalmazza.

A kecsketejből készült sajtok különleges íz- és zamatanyaggal rendelkeznek, de ezek mellett sok előnyös faktort is tartalmaznak. Az állat tején kívül a többi termék is kiválóan értékesíthető. A gidahúst a világon sok helyen szívesen fogyasztják: fehérjetartalma a többi húshoz viszonyítva (sertés, marha, juh) viszonylag nagy, kalóriaértéke kicsi. A szabadvíz tartalma csekély, ezért jobban el is tartható. A kecskebőr kiváló minőségű: cipő, kesztyű, kabát, dísz tárgy készülhet belőle, könyvkötésre is alkalmas. A híres marokkói bőr a kecskék kikészített bőre. A mohair az angóramecske lenyírt bundája, melyből nagyon finom pulóvereket és egyéb ruházatot készí-

tenek. A kasmírkecske pehelyszőréből a híres és drága kasmírkendő készül. (E fajta főleg Ázsiában számottevő.) A tejből és a húsból származó árbevétel az egyéb részek eladása jól kiegészítheti.

A kecske igényli az egyedi és kiscsoportos gondozást, így a tartástechnológiát ennek megfelelően kell kialakítani. Olyan szervezethez célszerű kapcsolódni, amelynek már megkezdett munkája eredményeit hasznosítani lehet. A családi gazdaságok jövedelmét növeli, sőt tejszövetkezetek működését teszi lehetővé.

4.2. A kecsketartásra vonatkozó fejlesztési elképzelések kistérségként

A régióban földrajzi, gazdasági viszonyok által determinált módon nincs hagyománya a kisállattenyésztés rendszerszerű alkalmazásának. A megváltozott termőstruktúra viszonyait figyelembe véve reális lehetőség kínálkozik főleg a piacon jól eladható kecsketartásból származó termékek előállításának. Abaúj térségében az időjárási, domborzati viszonyokat figyelembe véve a Cserehát dombos és a Zemplén – hegység hegyes, dombos területtel rendelkezik. Az itt megtalálható legelőknek cserjés, bokros növényállományuk van, amelyek javarészt őshonosak, az időjárás viszonyosságait tűrők. A fűhozama a dombvidéki, hegyvidéki legelőkre jellemző. A terület 95 %-a őshonos gyep. Fajtaösszetétele évszázadok alatt alakult ki. Megtalálhatók védett fajok is. A szóba jöhető terület állatvilága jellemző, erdei madarak, valamint apróvadak élőhelye. A csapadékviszonyok az országos átlagtól magasabb értéket mutatnak, a napsütéses órák száma kevesebb az országos átlag alatti.

A térség, főleg a Cserehát a korábbi évtizedekben jelentős juhállománnyal rendelkezett. A nagyüzemek számának csökkenésével nagyarányú, 35 – 40 %-os állománycsökkenés következett be. A Csereháton kihasználatlan, korábban juhtartás célját szolgáló épületek találhatók. A Zempléni határvi-

déken a legelők közelében ugyancsak fellelhetők a korábbi állattartás épületei.

A legelők állapota: A juh, a kismarha létszám drasztikus csökkenése a korábban igénybe vett területek töredékének hasznosítását jelenti. A háztáji állomány (szarvasmarha, sertés) csökkenése is szabadterületek megjelenését idézte elő az állati legeltetésre szánt földterületeken. A legelők állapotában a fenti determinációk olyan változásokat idéztek elő, amely sürgős változtatást igényelnek. Elszaporodtak a hasznosíthatatlan gyomok, bokrok, cserjék. A bozótosodás, gazosodás olyan kárt jelent, amely hosszú évek szakszerű legelőgazdálkodásával hozható csak helyre.

Egyértelmű, hogy e területeken valamilyen módon továbbra is hasznosítani kell ahhoz, hogy az irreverzibilis folyamat ne következzen be. A kecsketartás technológiai folyamatába jól beilleszthető a „legelő tisztító” szerep. Az elgazosodott legelők közelében megtermelhető az abrak és a széna szükséglet, amely a takarmányoztatás technológiájában rögzített szükségleteket fedezi. Az előállított termék: tej, sajt, túró és hús exportképességű termék. Beruházási igénye viszonylag pénzkímélő megoldásokat kínál. Az épületek kis rekonstrukciójával megoldható az istállóigény kielégítése.

Az Abaúji kistérségben a kecsketartás fejlesztésére programot dolgoztak ki. A kecsketartás a természeti adottságokhoz igazodik, prioritást élvez az agrárágazaton belül. Az adottságok miatt a térség különösen alkalmas ezen állatfaj tartására. A területfejlesztés konkrét programja: az extenzív állattartásra kecsketenyésztési integráció létrehozása.

1.) Encs és térsége:

A termelékenység és a piaci pozíció javítása a technológiától, a termékválasztéktól várható.

- a.) tejfeldogozó kapacitás kialakítása,
- b.) extenzív termelő vállalkozók fejlesztése.

2.) Kegyetlen és térsége:

Főleg a Hernádhoz közelebb eső területeken megfelelőek az adottságok a takarmánytermeléshez. Itt a szarvasmarhatartás jellemző. A belső területeken a juh- és kecsketartás számára kedvezőek a feltételek. A házi készítésű juh-, illetve kecskesajt az agroturizmus egyik fő vonzerejévé és a távolabbi piacokra is szállítható térségi terméké válhat.

Szükséges intézkedések:

- a.) juh- és kecskefarmok létrehozása,
- b.) házi sajt készítési ismeretek oktatása,
- c.) a belső kereslet helyi termékekkel való kielégítését célzó marketing akciók szervezése,
- d.) juh- és kecsketenyésztési integráció létrehozása.

3.) Belső – Cserehát:

- a.) a már elindult kecske – program résztvevőinek növelése,
- b.) a tejtermelés minőségének növelése a minőség településszintű ellenőrzésével,
- c.) háztáji tejtermelés fejlesztése,
- d.) tejfeldolgozó kisüzem létesítése.

4.) Gönc és térsége:

A juhtartásnak vannak hagyományai a térségben. A természeti adottságok az extenzív állattartásra alkalmasak.

- a.) rét- és legelőgazdálkodásra alapozott állattenyésztés
- b.) tejkapacitás bővítése

5. Integrált kecsketartás és kecsketej feldolgozás Abaújban

5.1. Vertikális koordináció és integráció az Európai Unió és a magyar tejjgazdaságban

A tejjgazdaságban a feldolgozók oldaláról nézve – a fogyasztói keresletnek megfelelően – az alapanyag, a nyerstej alábbi jellemzőivel kapcsolatban merül fel a termelői kínálat koordinálásának igénye:

- mennyiség
- minőség
- beltartalom
- időbeli ütemezés
- területi összhang

A fenti követelményeknek megfelelő nyersanyagot a felvásárlási (értékesítési) szerződésekkel, a jól definiált, a termelők számára is áttekinthető és általuk ellenőrizhető nyersanyag – minősítési rendszerrel és az ehhez kapcsolódó, megfelelő ösztönzést nyújtó felvásárlási árrendszerrel lehet biztosítani. A tejtermelők a szerződéseken túl sokszor a koordináció legszorosabb formájára, a vertikális integrációra is igényt tartanak. Az alapanyag – termelést követő szakaszok, az értékesítés és a feldolgozás szervezeti integrálásának indokai és motivációi részükről:

- A tejtermelésre szakosodott gazdaságok az értékesítésben kiszolgáltatottak, mert a tejtermelésben használt eszközök más célra csak korlátozottan használhatók fel.
- Az atomizált termelőkkel szemben koncentrált feldolgozóipar áll.
- A tejtermelés magas tőkeigénye komoly kockázati tényező.
- A befektetés időpontjától számítva a termelési periódus hosszú.
- A folyamatos termelés és a tej romlékonysága különleges értékesítési biztonságot igényel.

A tejszövetkezetek létrehozásának motivációi és céljai más értékesítési és feldolgozó szövetkezetekhez hasonlóképpen a következők:

- ✧ A gazdákkal szemben álló alkupartnerek piaci erőfölényének kiegyenlítése
- ✧ Biztonságos értékesítési lehetőségek teremtése
- ✧ Az áringadozások kiküszöbölése (árstabilizálás)
- ✧ A gazdák egyéni kockázatának csökkentése
- ✧ Hozzáadott érték teremtése és realizálása
- ✧ Piaci információ gyűjtése és terjesztése

A szövetkezetek működése nem csak az azokat létrehozó mezőgazdasági termelők, hanem az egész társadalom, a vásárlóközönség és a kormányzat számára is előnyökkel járhat (csökkenhet a támogatásigény az árak és a kínálat stabilizálásával, korlátozhatják az erőfölényből adódó felvásárlási árcsökkentéseket és értékesítési áremeléseket, hatékonyabb marketinggel alacsonyabb élelmiszerárak alakulhatnak ki, stb.)

Az Európai Unió tejgazdaságát a vertikális integráció magas foka, a szervezeti integráció jellemzi. Igen jelentős a szerződéses tejértékesítés súlya (66 %) és valamennyi más fontos ágazatnál nagyobb a szövetkezeten keresztül történő eladások aránya (70 %). A vertikális koordináció és az integráció a hazai tejgazdaságban alapvetően az ármechanizmuson át, valamint felvásárlási és értékesítési szerződések segítségével valósul meg. A termelők és a feldolgozók közti kapcsolatok nem árjellegű elemei: hitelnyújtás, fejlesztési támogatás, eszközök átadása és szaktanácsadás a feldolgozók részéről.

A vertikális integráció előnyeinek kihasználását akadályozza, hogy a termelői tulajdonban feldolgozók számos nehézségekkel küszködnek, amelyek többnyire nem tulajdon-specifikusak, sokkal inkább méretspecifikusak, azaz a hazai kis és közepes feldolgozókra általában, a tulajdonlástól függetlenül fennállóak. A leggyakoribb gondok: tőkehiány, a méretgazdaságosság hiánya, alacsony nyereségtartalmú termékszerkezet, a

marketing gyengeségei, a piactól való elszigeteltség, gazdaságtalan disztribúció, átgondolatlan és korai expanzió, esetenként a feldolgozásra kerülő kistermelői tej gyenge minősége. Sikertényezőnek ítéltető meg ezzel szemben: átgondolt szegmensstratégia, piac diverzifikáció, direkt piaci kapcsolat, rugalmasság, a fogyasztók igényeinek kielégítése.

Magyarországon a jövőben a következő típusú tejszövetkezetek alapítása és működése jöhet szóba:

- 4 tejgyűjtő szövetkezet (csarnokszövetkezet),
- 4 alkuszövetkezet,
- 4 feldolgozó szövetkezet,
- 4 értékesítő szövetkezet.

Megfelelő programmal, szakértelemmel a kistermelői tej minősége jelentősen javítható.

A '90-es években a hazai tejgazdaságban működő vertikális koordinációs rendszer nagyjából betöltötte célját, amennyiben elfogadható színvonalon hangolta össze a keresletet és a kínálatot mennyiség, minőség, beltartalom, időbeli ütemezés és területi összhang szempontjából. A működés során a következő problémák jelentkeztek: a piaci egyensúly számottevő megbomlása esetén szerződészegés, erőfölényes helyzetek kialakulása, (feldolgozók–tejtermelők, üzletláncok–feldolgozók, feldolgozók–kis boltosok), a kistermelői tej többnyire rossz minősége, a kormányzati politika destabilizációs hatása, a termelésből a feldolgozás irányába ható vertikális integráció hiánya, a piaci információ beszerzésének problémái, a feldolgozók és az üzletláncok közötti piaci transzparenciájának hiánya.

"A problémák kiküszöbölése érdekében a kormányzat elsődleges feladatai: ágazati stratégia kidolgozása, piacsabályozási és támogatási rendszer átgondolása és kiszámíthatóbbá tétele, lépések a felvásárlási ár szerződések betartása érdekében, termelői tulajdonú feldolgozó és értékesítő szövetkezetek alapításának és működésének támogatása, az EU higiéniai köve-

telményeinek való megfelelés elősegítése szelektív támogatással, oktatás, szaktanácsadás, piaci információszolgáltatás és piacelemzések készítése." [12]

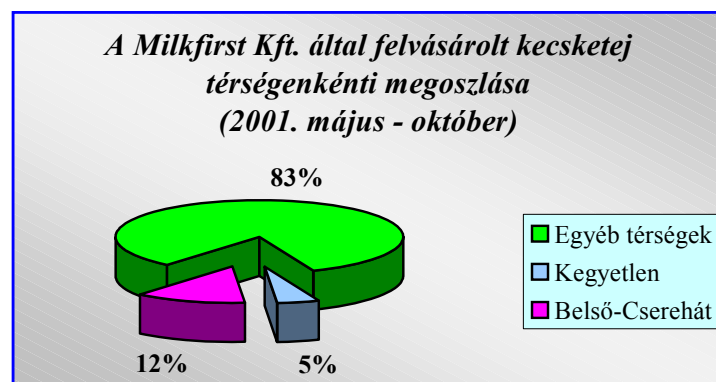
5.2. A kistérségek jelenlegi kecsketej termelésének jellemzői

Az encsi székhelyű egy tulajdonban lévő Milkfirst Kft. és Caseus Kft. a térség legjelentősebb kecsketej felvásárlói. Az Abaúji térségből két termelő szállítja be hozzájuk a tejet. Ez az összes felvásárolt nyerstejnek közel 20 %-át jelenti. Az összes beszállított tej 12 %-a Belső - Cserehátról (Büttös) érkezik. A kecsketejből (juhtejjel együtt) a hídvégardói tejfeldolgozóban gomolyasajtot állítanak elő.

A Milkfirst Kft. által felvásárolt kecsketej kistérségenkénti mennyisége

Térség neve	Május	Június	Július	Aug.	Szept.	Okt.	Össz.
Kegyetlen (Hernád-vecse)	611	1 175	1 372	1 132	1 015	839	6 144
Belső - Cserehát (Büttös)	1 626	3 401	3 908	3 062	2 465	1 318	15 780
Abaújon kívüli térségek	6 306	17 755	27 141	25 292	19 091	9 144	104 740
Összesen:	8 543	22 331	32 421	29 486	22 571	11 301	126 664

Forrás: a Milkfirst Kft. nyilvántartása

Forrás: saját számítás

Encsen épül egy korszerű 5 000 literes kapacitású kecsketej-feldolgozó üzem a Caseus Kft. beruházásaként. Ennek kihasználásához meglehetősen sok fejőskecske integrált termeltetésére van szükség. A termelés fokozatos beindulását és a laktáló kecskék termelésének fokozatos csökkenését figyelembe véve a tejüzem kihasználása változó mértékű lehet. A tejüzem átlagos kihasználása 85 – 90 %-os lehet a teljes feldolgozási szezonban. A feldolgozási időszak 200 – 300 nap közötti időszakra terjedhet ki. Néhány év alatt a termelés programozásával el lehet jutni a 365 napos feldolgozási szintre is. A jelenlegi feltételeket tekintve a tejtermelésben egy 50 – 150 napos szünettel kell kalkulálni az év folyamán.

5.3. Komplex kecsketej termelési integráció létrehozása

A kecsketej-termelésben hasznosíthatók a tehéntej termelés ágazatában fent említett integrációs jellemzők. Azokat a kecsketej ágazatba átültetve, kiindulópont lehet az integráció magas fokú kialakításában.

A kecsketartás, a kecsketej-termelés lényeges szakmai szervezetei, amelyek segíthetik az integrációs szövetkezet működését:

- ◆ Magyar Kecsketartók Országos Szövetsége
- ◆ Magyar Juhtejgazdasági Egyesület
- ◆ Juh Terméktanács (Szikszó)

Utóbbi kettő kecsketejjel kapcsolatos tevékenységet (információgyűjtés, elemzés, képviselő, stb.) is végez.

A projekt tervezését megelőzően a kecsketej felvásárlása és feldolgozása megoldatlan volt. Folyadéktejként, tehéntejjel együtt felvásárolva, a tej-

feldolgozó üzemek gyártási technológiáját nehezíti, mivel más technológiát kíván, mint a tehéntej.

Az Abaújban található művelés alól kivont önkormányzati tulajdonú legelők újrahasznosításán keresztül, a kisparaszti gazdaságok gazdasági épületeinek bevonásával a már meglévő szórvány kecsketenyészetek integrálásával, szervezett tejbegyűjtéssel, mintegy 20 családra alapozott együttműködéssel.

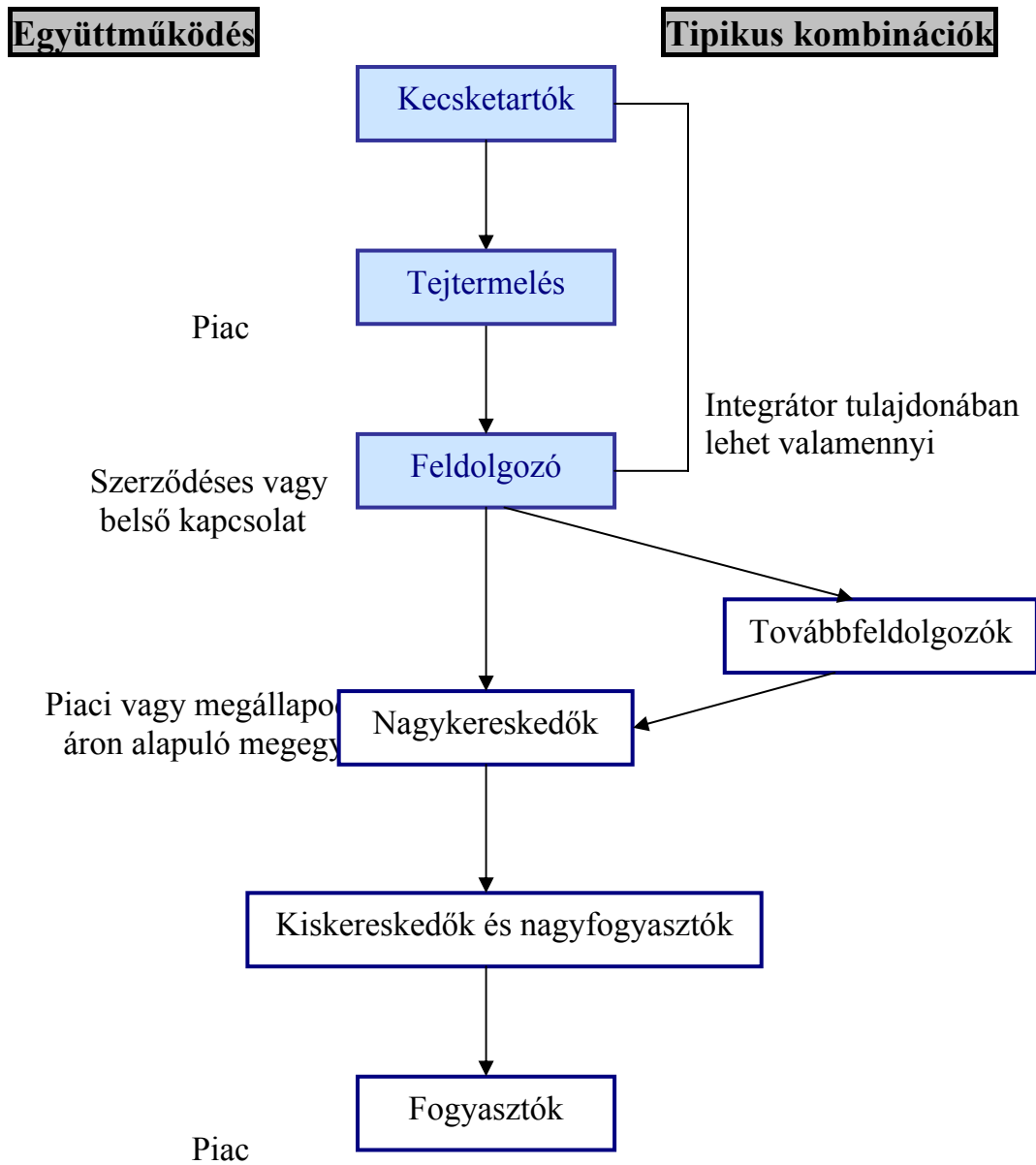
A jelenlegi kecsketartók új, az állattartásban már jártas őstermelőkkel kiegészülve, és azokkal együttműködési megállapodást kötve gondoskodnak az állatok tartásáról, takarmányozásáról, fejéséről, részben saját, részben önkormányzati legelőkön.

A tejhűtő – tárolók gazdákhöz való kihelyezésével biztosítják a csíraszegény tej beszállítását a tejfeldolgozó üzembe.

A tejfeldolgozó üzem a legszigorúbb higiéniai követelmények figyelembevételével épül, különös tekintettel a minőségbiztosítási rendszer megvalósítására.

A programot az ökoszisztéma megőrzésével és a rurális vonások megtartásával kell megvalósítani. Célszerű a kecsketartók képzése és a legelők felújítása, valamint folyamatos karbantartása.

A kecsketenyésztési ágazat szereplőinek egymáshoz való kapcsolódása

Forrás: saját szerkesztés

5.4. A kecsketej feldolgozásban alkalmazandó stratégia

- ✓ A beszállítás folyamatos legyen, illetve a tej be- és a tejtermékek kiszállítása rugalmasan és zökkenőmentesen történjen.
- ✓ A vállalt határidők betartása.
- ✓ A versenyképesség és az aktuális igényeknek megfelelően a választék bővítése, kiszérelés változtatása, csomagolás átalakítása.
- ✓ Árpozíció egyértelműsítése, a lehetőségekre és a hosszabb távú tervekre épített árkalkuláció: tárgyaló- és versenyképes árak kialakítása.
- ✓ Az árak kialakításánál figyelembe kell venni a viszonteladónak/áruházláncoknak nyújtandó "engedményes" árat.
- ✓ A termék minőségének és a termelés folyamatosságának biztosítása és annak rendszeres ellenőrzése.
- ✓ A felmerülő igényeknek megfelelően kell alakítani a kiszérelést, a csomagolást, a termékek arculatát.

SWOT analízis:

- Erősségek:*
- ☺ Különlegesség, egyediség, egyedülálló termékek.
  - ☺ A tehéntejből készült termékekkel szembeni sok – sok előny.
  - ☺ A régió termelésének koordinálásával egyedi termékválaszték alakítható ki.
- Gyengeségek:*
- ☹ A keresletet az ismeretlenség határozza meg, gyakorlatilag nincs forgalma a termékeknek.

- ⊖ A tehéntejhez viszonyítva relatív magasabb ár (1 liter tehéntej ára fél liter kecsketej árával közel azonos).
- ⊖ Magas bevezetési és piacra lépési költségek.
- ⊖ A tejmennyiség csak időszakosan áll rendelkezésre. A nem folyamatos, akadozó termelés mellett a magas minőség és az állandó színvonal biztosítása nehézkes.

Lehetőségek:

- ☺ Külföldi piacnyitás a felmerülő igény szerint.
- ☺ A termelő hálózat összefogása után a régió kecsketejtermék piacának lefedése.
- ☺ A piacon nem (vagy csak szórtan) szereplő, de keresett termékek bevezetése, a választék bővítése.
- ☺ A termék piacra jutásának támogatásához szükséges viszonteladó (áruházláncok) bizalmának megnyerése.

Veszélyek:

- ⊖ Egyediség és relatív magas ár miatt csak szűk vevőkör kialakulása.
- ⊖ Ismeretlenség és újdonság hatása: áruházláncok megnyerését nehezíti.
- ⊖ A magyar termékek negatív image-e a fogyasztói döntést kedvezőtlenül befolyásolja. Inkább külföldi vagy jól bevált magyar terméket választanak a vevők

Az Abaúji térségben adódó lehetőségek induláskor kisebb átlagos üzemi méreteket tesznek lehetővé (10 anyaállat/család). Ezek alkalmasak arra, hogy a családi gazdaságok keretében megtanulják a kecsketartás előírásait

és feltételeit, aminek eredményeként továbbfejlesztésre is módjuk lesz. A kecsketenyésztés azt a lehetőséget adja a térségben élő családok számára, hogy megoldják önmaguk foglalkoztatását, létfenntartásukhoz megfelelő mennyiségű anyagiakhoz jussanak. Emellett szövetkezeti alapon szervezett tejtermékgyártás eredményeként közvetlen világpiacon kapcsolatot alakítanak ki.

5.5. Tenyésztési és tartási ajánlások

- l Csak szigorúan szervezett termelési és tenyésztési program végrehajtásával lehet a tejet termelni. A Magyar Kecsketartók és Tenyésztők Országos Szövetsége tenyésztési programjába kell bekapcsolódni ahhoz, hogy a fejt anyaállatok egyedi termelési eredményeit értékelni és fejleszteni lehessen.
- l A termelői hálózat kidolgozására és működtetésére lesz szükség. Ennek a hálózatnak minimum 70 – 100 termelő egységet kell magába foglalnia az üzemi feltételek különbözősége miatt (elhelyezés, takarmány és területi határ).
- l A tej minőségi kérdéseit alapul véve egyre intenzívebben a fejőgépes fejtésre kell koncentrálni, a kézi fejtést fokozatosan ki kell majd zárni lehetőség szerint.
- l A hazai termelési, termék – előállítási és gazdaságossági, valamint tenyésztési lehetőségeket és követelményeket, illetőleg a támogatási feltételeket (jövőbeni) is figyelembe véve csak a 10 aktív anyakecske feletti létszámot tartó egységek (családi és/vagy farm gazdaságok) vehetők figyelembe.
- l A tejbegyűjtési munka mellett szükségesnek látszik a tenyésztési és termelés ellenőrzési feladatokat is szinkronizálni, szervezni. Erre alkalmasak a körzetben dolgozó képviselők, akik a Magyar Kecsketar-

tók és Tenyésztők Országos Szövetsége tenyésztést segítő szolgáltatásait közvetítik a termelőkhez.

- l A termelt tej kezelésére és tárolására meg kell tanítani a termelőket. Ez az oktatás ki kell, hogy terjedjen a tej kifejésétől, szűrésétől, a hűtésig és a szállításig bezáróan. Ezt a tejfeldolgozási ismeretek oktatása kell, hogy kiegészítse, amely megfelelő tájékoztatást ad a termelőknek az előírt tejkezelési szabályok indokairól.
- l A tejbegyűjtést kizárólag speciális tejszállító (tartályos) tehergépjárművekkel kell megvalósítani.

5.6. A kecskeágazatot segítő amerikai program

A USAID (United States Agency for International Development) által finanszírozott ACDI/VOCA (Agricultural Cooperative Development International/Volunteers in Overseas Cooperative Assistance) amerikai non – profit szervezet a magyar mezőgazdasági kis- és középvállalkozások számára nyújt segítséget a vidékfejlesztési programja keretében, szakértői segítségnyújtással, tréning anyagok kidolgozásával és oktatási programok megszervezésével. A kecskeágazatot segítő programjában az ACDI/VOCA céljai: minőségi termék-előállításához szükséges technológiák bemutatása a vállalkozóknak, a piacra jutás segítése különböző térségi integrációk indukálásával, a kecsketej termékeket előállító gazdaságok országos koordinációja a jobb minőség, ár és pozíció elérése érdekében. Ebben a munkában és a folyamatos szaktanácsadás kiépítésében együttműködik a herceghalmi Állattenyésztési és Takarmányozási Kutatóintézettel.

A hazai piacot is meghatározó multinacionális áruházláncok követelményeinek, a piaci igényeknek saját erőből egyre nehezebben tudnak megfelelni a kis- és közepes élelmiszer-feldolgozók.

Az elmúlt évtizedben sokan – főleg a kisgazdálkodók – még a szövetkezet kifejezést sem szívesen használták. De egyre többen rájönnek arra, hogy ha talpon akarnak maradni a globális versenyben, akkor a kölcsönös előnyökért szövetkezniük kell. Közösen nagyobb az esély arra, hogy a megfeleljenek a szigorú EU – előírásoknak, illetve remélhető, hogy így olyan pénzeket sikerül megszerezni, amelyre külön – külön nem lenne esély. A szövetkezet jobban tud tárgyalni a multinacionális cégekkel, esetleg más régiókkal, mint egy – egy közepes, esetleg kisvállalkozás.

Az integráció több fajtájának közös vonása: integráció nélkül nincs versenyképes állattenyésztés, jövedelmező gazdálkodás. Az integráció gazdasági előnyei a termelőerők fejlődésével tovább nőnek, tehát úgy is lehet fogalmazni, hogy a versenyképes gazdálkodás egyik feltétele az integrált termelés megvalósítása.

A közös termelés, értékesítés biztonságot ad a termelőknek és a feldolgozónak is. A közösen előállított élelmiszert közös logó alatt lehetne forgalomba hozni. (Emellett minden cég saját jelzése is megmarad.) (A közel-múltban alakult a Borsodi Integrációs Húsipari Szövetkezet, amely jó példát szolgáltat egy kecsketejtermelő, -felvásárló integrációs szövetkezet létrehozására.)